

URZĄD GMINY MOSZCZENICA
Wpł. dnia 05. 03. 2024
L.dz. (052/2024) zał.

J. W. [signature]
AAJ
[signature]

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DOTYCZĄCY RESTAURACJI ELEWACJI DZWONNICY I KOŚCIOŁA PW. MATKI BOŻEJ SZKAPLERZNEJ W MOSZCZENICY.

Józef Stanisław Stec, luty 2024

PRACOWNIA PLASTYCZNA I KONSERWATORSKA
mgr Józef Stanisław Stec
ul. Długosza 71/8, tel. 010 62 22 11
85-800 MOSZCZENICA

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DOTYCZĄCY RESTAURACJI ELEWACJI DZWONNICY I
KOŚCIOŁA PW. MATKI BOŻEJ SZKAPLERZNEJ W MOSZCZENICY.

Józef Stanisław Stec , luty 2024

WPROWADZENIE

Murowany kościół pw. Matki Bożej Szkaplerznej zbudowany został z fundacji rodziny Skrzyńskich w latach 1818- 1823. Wybudowany z kamienia i cegły, ściany otynkowane. Eklektyczny z cechami klasycystycznymi i neogotyckimi. Bryła budynku bez wyraźnie wyodrębnionego prezbiterium. Ściana frontowa zwieńczona trójkątnym szczytem, rozczłonkowana pilastrami z dwoma wnękami po bokach. W narożnikach szczytu sterczyny z bogatymi gzymsami. W narożach ścian pilastry, pod okapem bardzo bogato rozczłonkowany gzyms koronujący.

Kościół w czasie I wojny światowej został uszkodzony, wyremontowany w latach 1923-1924. Od kilku lat prowadzone są prace remontowe; wymiana pokrycia dachu, wykonanie izolacji i odwodnienia. Prace konserwatorskie prowadzone są również wewnątrz kościoła.

Obok kościoła w obrębie murów dzwonnica wolnostojąca, wzniesiona zapewne współcześnie z kościołem, z kamienia, otynkowana, w kształcie potrójnej arkady na zawieszenie dzwonów, zwieńczonej trójkątnym szczytem.

STAN ZACHOWANIA

Obecnie stan zachowania elewacji kościoła i dzwonnicy jest zły i wymaga jak najszybszych działań remontowo-konserwatorskich. Zastosowanie niewłaściwych technologii, w konsekwencji doprowadziło do zniszczeń i ubytków oryginalnych wypraw tynkarskich i sztukateryjnych. Do dużych zniszczeń przyczyniły się nieszczelne rury spustowe oraz wadliwie działająca obróbka blacharska. Zacieki z wody spowodowały rozwój kolonii mikroorganizmów, Do obecnego stanu elewacji przyczyniły się również szczelne i nieodpowiednie materiały użyte w trakcie poprzednich remontów. Niewłaściwe tynki i farby uniemożliwiły elewacji „oddychanie” i doprowadziły do spękań, odspojeń i złuszczeń zarówno powierzchniowych jak i strukturalnych. Szczególnie widoczne są one w miejscach narażonych na wpływ wilgoci. Partie cokołowe są zawilgocone, zasolone pokryte są koloniami mikroorganizmów. Szczegółowy stan zachowania ilustrują fotografie zamieszczone poniżej.

Kościół w Moszczenicy ; stan zachowania elewacji – Listopad 2023 . Fot; Józef Stec

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Podstawowym założeniem planowanej restauracji będzie ekspozycja pierwotnej aranżacji kolorystycznej elewacji kościoła i dzwonnicy, związana z techniką i technologią ich wykonania. Późniejsze nawarstwienia zaleca się usunąć metodami dostosowanymi do stanu zachowania. Metody należy wybrać po przeprowadzeniu prób w różnych partiach elewacji (po ustawieniu rusztowań).

Wstępne rozpoznanie stanu zachowania tynków i elementów dekoracyjnych wskazuje na konieczność wykonania uzupełnień i napraw powierzchni, zarówno ze względów estetycznych jak i na bezpieczeństwo techniczne zabytkowej materii. Przewiduje się wykonanie rekonstrukcji, ubytków wypraw tynków, gzymsów z użyciem zapraw z wypraw szlachetnych lub zbliżonych składem do oryginalnych oraz z powtórzeniem techniki i sposobu wykonania (naśladowczo do otoczenia). Najwłaściwszym postępowaniem będzie, o ile będzie to możliwe uzupełnienie ubytków wypraw z użyciem materiałów zbliżonych do oryginalnych. Prawdopodobnie niezbędne okaże się szpachlowanie, czy zacieranie powierzchni oryginalnych tynków gładkich ze względu na istniejące ubytki, przebarwienia i spękania powierzchni. Większe ubytki ornamentów sztukateryjnych zrekonstruowane zostaną w technice odlewu, mniejsze poprzez kitowanie.

Remont elewacji wymagał będzie usunięcia dużej ilości tynków ze względu na duży stopień ich zawilgocenia, zasolenia, odspojenia od muru i porażenia mikroorganizmami. Tynki użyte do rekonstrukcji zapewnią możliwość dyfuzji, pozwolą na rekonstrukcje form i dekoracji architektonicznych, a dodatki biobójcze powstrzymają rozwój mikroorganizmów i zabezpieczą przed rozwojem nowych kolonii. Farby użyte do wymalowań powinny spełniać wszystkie wymagania konserwatorskie ze względu na wysoka dyfuzyjność, odporność na czynniki atmosferyczne i wygląd nawiązujący do starych historycznych wypraw. Wszelkie reperacje, uzupełnienia i rekonstrukcje zaleca wykonać w tynku wapiennym z dodatkiem cementu trasowego, który zapewni brak skurczu przy wiązaniu, właściwa wytrzymałość mechaniczna i doskonała przyczepność do muru. Kolorystyka obiektu została opracowana na podstawie badań stratygraficznych przeprowadzonych w 2009 roku oraz naturalnych odkrywek i zachowanych tynków i farb. Wszystkie technologie zaproponowane w niniejszym programie są sprawdzone w wieloletniej praktyce konserwatorskiej.

Aktualny stan zachowania dzwonnicy ilustrują fotografie zamieszczone poniżej.

Foto; Józef Stec ; Listopad 2023

ZAŁOŻENIA SZCZEGÓŁOWE

Na elewacjach wraz z oczyszczeniem tynków z wtórnych nawarstwień proponuje się usunięcie najbardziej spękanych i odspojonych partii zapraw gładkich. Partie wypraw profilowanych należy oczyścić dostosowując metodę do stanu technicznego np. ręcznie lub zastosować strumieniowanie pod ciśnieniem z użyciem precyzyjnego agregatu z dyszą rotacyjną (np. Rotec) i ścierniwa o odpowiednio dobranej twardości np. Grani firmy Remmers, droбноziarnisty piasek szklarski. Należy usunąć brud, warstwy cementu i złuszczających się farb. Zakłada się usunąć ewentualne późniejsze naprawy z powierzchni elementów profilowanych i detali sztukatorskich, zwłaszcza w przypadku stwierdzonych odspojen i rozwarstwień oraz wadliwe technologicznie uzupełnienia cementowe. Wykonane doraźnie naprawy z zaprawy cementowej są niewłaściwe ze względów estetycznych i technologicznych, dlatego należy je usunąć poprzez mechaniczne wykucie. Przed rozpoczęciem czyszczenia na poszczególnych detalach i elementach należy przeprowadzić próby gwarantujące właściwą i najlepszą metodę oczyszczania. Po oczyszczeniu wypraw elewacji należy, z udziałem specjalisty, dokonać przeglądu pod kątem oceny spękań konstrukcyjnych i podjąć odpowiednio zalecone działania naprawcze. W ramach konserwacji technicznej wypraw należy przeprowadzić miejscowe odgrzybienie w partiach o zwiększonej działalności mikroorganizmów. (elewacja północna i zachodnia) Zaleca się również odsolenie wybranych, wymagających przeprowadzenia tego zabiegu partii, metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem okładów bentonitowych lub z pulpy celulozowej. Zaleca się przeprowadzenie zabiegu odsolenia partii cokołowych - kamienia przynajmniej do wysokości ok. 0,5 ponad poziom ziemi. Kilkakrotnie powtórzone okłady odsalające z bentonitu czy pulpy celulozowej, z konieczności stosowane miejscowo, nie rozwiążą wprawdzie całkowicie problemu zasolenia, pozwolą jednak wyekstrahować część szkodliwych związków z partii najbardziej nimi nasyconych, gdzie wytworzyły się wykwyty na powierzchni i nastąpiły już zniszczenia struktury kamienia.

Należy podkleić i wzmocnić fragmenty spękanych i odspojonych wypraw, zwłaszcza w przypadku elementów dekoracyjnych i profilowanych, poprzez wprowadzenie spoiwa cementowego metodą iniekcji oraz wzmocnienie strukturalne partii osłabionych.

Konieczne jest dokonanie przeglądu umocowania poszczególnych detali. Wiele z nich na pewno jest odspojonych. W razie niepewnego systemu ich mocowania należy wszystkie poprawnie zamontować. Zakłada się zrekonstruować brakujące lub poważnie zniszczone detale na podstawie analogii z obiektu. Odtworzone elementy należy zamontować w miejscach ich pierwotnego usytuowania, zgodnie ze sztuką budowlaną. Przed montażem danego elementu należy wykonać oczyszczenie, odrdzewianie i odpowiedzenie zabezpieczenie antykorozyjne metalowych elementów mocujących .

Zachowane oryginalne partie wypraw gładkich, profilowanych i dekoracji sztukatorskich, a także te późniejsze, które pozostaną należy wzmocnić strukturalnie, podkleić i zabezpieczyć dobierając materiały do stanu zachowania i technologii. Tynki proponuje się wzmocnić i skonsolidować specjalnymi środkami gruntującymi np. silikatowymi.

Pęknięcia tynków konieczne należy poszerzyć klinowo w formie litery V, wypełnić wysokoelastyczną zaprawą lub w razie potrzeby zainiekować i wypełnić zaprawą zbrojoną włóknami mineralnymi. Ubytki należy uzupełnić masą dostosowaną do oryginału, zarówno pod względem estetycznym jak i własnościami technicznymi.

Na odstąpięte partie wątku, w przypadku uzupełnień gładkich wypraw należy nałożyć wstępną warstwę narzutu z cementu trassowego (szpryc), a następnie warstwę zaprawy z wapnem trassowym i mikrowłóknami np. firmy OPTHOLIT, przeznaczonej do uzupełnień starych tynków, niwelującej różnice w skurczu zapraw. Uzupełnieniom należy nadać fakturę zgodną z pierwotnym opracowaniem, czyli zatarcie pacą

Uzupełnienia i rekonstrukcje pozostałych wypraw np. profilowanych proponuje się uzupełnić metodą ciągnioną, opracowując końcowo powierzchnię wyprawy naśladowczo w stosunku do oryginału. W przypadku większych uzupełnień należy wykonać wcześniej odpowiednie zbrojenie z drutu nierdzewnego wklejanego na żywicy epoksydowej. W miejscach większych ubytków detali, zwłaszcza na narożnikach należy wkleić zbrojenia z drutu mosiężnego, stanowiące konstrukcje pod uzupełnienia tynków. Wstępnie proponuje się je wykonać zaprawami np. wapienno-piaskowymi z dodatkiem trassu.

Uzupełnienia i rekonstrukcje elementów sztukatorskich należy wykonać zaprawami zbliżonymi składem do oryginalnych.

Zaleca się z cokołów otynkować zaprawą renowacyjną szerokoporową, która magazynuje w swojej strukturze migrującą ku powierzchni sól (do wysokości widocznej linii zawilgocenia). Duża porowatość tynku pozwala natomiast na swobodny przepływ pary wodnej, co sprzyja odparowywaniu nadmiaru wilgoci zawartej w murze. Dzięki tym właściwościom renowacyjne tynki szerokoporowe zapobiegają tworzeniu się powierzchniowych plam oraz niszczeniu tynków rozsadzanych przez krystalizujące sole.

Na tynkach i sztukateriach zaleca się zastosować farbę elewacyjną krzemianową. Również zaleca się położenie zaprawy szerokoporowej w partii cokołu; obecnie eksponowany jest wątek kamienny z niestarannie założoną fugą. Jest to aranżacja współczesna, nie mająca historycznego uzasadnienia.

Podczas prac przy tynkach elewacji proponuje się zastosować technologie oparte na produktach firm Atlas-Złoty Wiek, Keim, Kabe, Optolith, Sto, Remmers lub innych wiodących firm oferujących produkty do renowacji obiektów zabytkowych. Materiały będące w większości gotowymi produktami mają stabilne i powtarzalne parametry techniczne i estetyczne. Efekty ich zastosowania można oglądać na wielu czołowych zabytkach architektury zarówno polskiej jak i europejskiej.

W ramach prac ulepszyć należy bezwzględnie systemy uszczelniania elewacji i odpływu wody opadowej (szkodliwe działanie czynników atmosferycznych, zwłaszcza wody opadowej). Zagadnienie to dotyczy przede wszystkim nieszczelnych obróbek blacharskich i elementów systemu odprowadzenia wody - rynien i rur spustowych. Należy wymienić wszystkie wadliwe obróbki blacharskie, rynny i rury spustowe. Ich wymiana będzie stanowiła bezwzględny warunek trwałości przeprowadzonej konserwacji elewacji budynku.

Wszelkie elementy metalowe stanowiące integralną część elewacji budynku, należy oczyścić z resztek starych farb i rdzy. Należy zrekonstruować brakujące elementy na wzór powtarzalnych, rozprostować zagięcia, ubytki uzupełnić zgodnie ze sztuką. Metal zakłada się zabezpieczyć antykorozyjnie i pokryć farbami. Proponuje się zastosować technologię np. firmy Nobiles - podkład ftalowy antykorozyjny Nabikor i farbę nawierzchniową Emalia Chlorokauczuk lub inną równoważną. Kolorystykę, ostatecznie należy ustalić komisyjnie, zgodnie z przyjętą aranżacją dla całości elewacji.

Prace konserwatorskie należy udokumentować w formie pisemnej i fotograficznej.

PROPONOWANA KOLORYSTYKA

Na podstawie przeprowadzonych badań odkrywkowych i sondażowych oraz naturalnych odkrywek i archiwalnych zdjęć można stwierdzić, że pierwotnie elewacje były w tonacji jasnougrowej -białej.

Dyrektywą konserwatorską winno być osiągnięcie w wyniku remontu elewacji stanu estetycznego zbliżonego do kolorystyki pierwotnej

W związku z powyższym zaleca się pomalować:

- ściany elewacji kolorem F 1100 wg wzornika kolorystycznego firmy Antico firmy Remmers

- detal architektoniczny kolorem ALTWEIS wg wzornika kolorystycznego firmy Antico firmy Remmers

Przed ostatecznym malowaniem należy przedstawić propozycje aranżacji i kolorystyki w formie prób na obiekcie do oceny i wyboru przez komisję konserwatorską z udziałem przedstawiciela Urzędu Konserwatorskiego.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH W PUNKTACH

wyprawy tynkowe (gładkie, profilowane, sztukateryjne)

1. Usunięcie tynków niewłaściwych pod względem technologicznym oraz tynków zniszczonych i odspojonych. Ocena stanu mocowania elementów sztukateryjnych w razie potrzeby demontaż połączony z inwentaryzacją (ponowne przyklejenie i przytwierdzenie) po oczyszczeniu.

2. Demontaż elementów zbędnych oraz utrudniających prawidłowe wykonanie konserwacji elewacji – ofasowania gzymsów podokienników, nadokienników parapetów itp.

3. Usunięcie zdestruowanych partii tynków gładkich.

4. Oczyszczenie wypraw elementów profilowanych i dekoracji sztukateryjnej przy użyciu agregatu z dyszą rotacyjną ze ścierniwem o odpowiednio dobranej twardości, ew. oczyścić ręcznie lub parownicami. Prace te należy wykonać po wcześniej wykonanych próbach, ze szczególną ostrożnością.
5. Ewentualne w ostateczności - odkucie najbardziej zniszczonych powtarzalnych fragmentów profili sztukatorskich i sztukateryjnych (odlewy).
6. Dezynfekcja tynków w miejscach porażonych korozją biologiczną np. z użyciem preparatu Grünbelag Entferner, Imprägnierung BFA firmy Remmers lub innej firmy.
7. Odsolenie wybranych partii elewacji metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem okładów bentonitowych lub z pulpy celulozowej.
8. W wypadku złego stanu zachowania i obniżonej wytrzymałości wypraw pozostawionych należy rozważyć możliwość wzmocnienia strukturalnego zapraw odpowiednim preparatem krzemooorganicznym najlepiej Funcosil KSE 100, 300, 500 firmy Remmers lub innym równoważnym dostępnym na rynku konserwatorskim ; np. Mineralit Consolid 100 lub 500 firmy KABE (wybór przez konserwatora prowadzącego).
9. Ocena charakteru spękań konstrukcyjnych, ew. w razie potrzeby konsultacje z konstruktorem. Wykonanie iniekcji ciśnieniowej pęknięć ścian, odpowiednio dobranym zaczynem mineralnym, pod nadzorem konstruktora i zgodnie z jego zaleceniami.
10. Ocena mniejszych spękań wypraw na wszystkich elementach elewacji. Wypełnienie płytkich rys po wcześniejszym ich przeżyłowaniu w kształcie litery V, zaprawą elastyczną o niskim skurczu wiązania np. Sto Rissfuller fein firmy Sto, Kombi finisz firmy KABE , Multispachtel firmy Remmers. Ostateczne modyfikacje i wybór po rozpoznaniu technologii przez konserwatora prowadzącego.
11. Korekta mocowania odspajających się elementów sztukatorskich i dekoracji z zastosowaniem gwintowanych kotew nierdzewnych wklejonych na żywicy epoksydowej np. Hilti Hit HY 150. Rekonstrukcja brakujących detali sztukatorskich (odlewy z formy), zgodnie z pierwotną technologią i kolorystyką. Receptury własne opracowane na podstawie badań i rozpoznania obiektu. Montaż zrekonstruowanych elementów j.w.
12. Wykonanie przeglądu odsłoniętych fragmentów wątku ceglanego, z uzupełnieniem ubytków zgodnie ze sztuką budowlaną. W razie takiej konieczności odsolenie odsłoniętych

partii wążku preparatem Aida Salzsperre firmy Remmers - przeprowadzającym sole w związku nierozpuszczalne w wodzie.

13. Wykonanie zbrojeń pod większe uzupełnienia wypraw profilowanych z drutu nierdzewnego wklejonego na spoiwie Tenax Solido.

14. Uzupełnienia oraz rekonstrukcje profili wykonanych metodą ciągnioną zgodnie z pierwotną technologią lub z zastosowaniem zaprawy wapienno-piaskowej, z dodatkiem trassu firmy Sto np. Trass Kalk Werksteinmortel - lekka mineralna zaprawa do odlewów do wykonywania rdzeni odlewów lub profili ciągnionych; natomiast mniejsze ubytki wypełnić należy zaprawą Stuckoplan spezial STW 0.4 firmy Sto, Mineralit Restauro firmy KABE, ewentualnie drobnoziarnistą Stucco Feinzug FF 89 firmy Baunit Bayosan lub innymi równoważnymi dostępnym na rynku do stosowania w obiektach zabytkowych.

15. Uzupełnienie ubytków na elementach sztukateriach kitami składem zbliżonymi do oryginału np. masą np. Multispachtel firmy Remmers lub Stuckoplan (StoDecoPlan fein) firmy Sto firmy Sto Ispo lub Kombi Restauro firmy Kabe. Do opracowania powierzchni należy użyć narzędzi i powierzchnię uzupełnień opracować z fakturą otoczenia. Ostateczny wybór technologii przez konserwatora prowadzącego.

16. W partiach cokołowych na odsłoniętych wążkach w warstwie podkładowej przewiduje się zastosowanie porowatych tynków magazynujących sole Trass-Kalk-Porengrundputz WTA firmy Tubag lub równoważnych innych firm.

17. Tynki gładkie - uzupełnienie ubytków i rekonstrukcji brakujących wypraw tynków płaskich:

-nałożenie zaprawy podkładowej, na partie odsłoniętego wążku szpryc – obrzutka, zwiększająca przyczepność następnych warstw Sto Murosil VS firmy Sto, Mineralit Restauro TB firmy Kabe lub równoważnych innych firm

-nałożenie warstwy wyrównawczej - lekki tynk podkładowy renowacyjny Trass Kalk Maschinenleichtputz firmy Sto , Mineralit Restauro TW firmy Kabe

-położenie zaprawy mineralnej z dodatkiem mikrowłókien np. Ispos Nr 1 firmy Sto lub Sto Trass Filtzputz firmy Sto zaprawa wapienno-piaskowa z dodatkiem trasu

18. Projekt kolorystyki elewacji dla poszczególnych elementów proponuje się wcześniej przedstawić do akceptacji komisji konserwatorskiej w formie próbek kolorów naniesionych bezpośrednio na elewacje .

19. Gruntowanie tynków elewacji i sztukaterii zgodnie z przyjętą technologią np. preparatem silikatowym Spezial Fixativ firmy Keim.

20. Malowanie tynków gładkich elewacji, profilowanych i sztukaterii. Wstępnie proponuje się zastosować farby paroprzepuszczalne do wypraw historycznych firm ; Atlas-Złoty Wiek, Keim, Kabe , Optolith, Sto, Remmers.

Po wykonaniu prób na obiekcie zaleca się dokonać oceny i wyboru przez komisję konserwatorską z udziałem przedstawiciela Urzędu Konserwatorskiego.

21. Wykonanie przeglądu, naprawa bądź wymiana niesprawnych obróbek blacharskich, rur spustowych i rynien. Montaż elementów zdemontowanych na czas konserwacji (po przeprowadzonych przy nich zabiegach renowacyjnych).

22. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej wg schematu.

Uwagi końcowe:

1. Prace przy renowacji elewacji należy prowadzić pod kierunkiem dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki, a firma przeprowadzająca remont powinna posiadać praktykę przy obiektach zabytkowych.

2. W przypadku materiałów dotyczących technologii remontu konserwatorskiego podano nazwy konkretnych materiałów i nazwę produkującej je firmy ze względu na fakt, że nie jest to typowy remont budowlany, a remont posługujący się technologiami konserwatorskimi w celu przywrócenia świetności zabytkowi architektury.

3. Działania dodatkowe, nie ujęte w niniejszym programie konserwatorskim powinny być rozstrzygane na spotkaniach komisji konserwatorskiej z udziałem przedstawiciela Urzędu Konserwatorskiego.

Opracował ;
ARSTEC
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
mgr Józef Stanisław Stec
ul. Długosza 71/8 tel. (0) 81 442 042
83-600 KOWCISZACZ